

**Fedezze fel az
Ipoly-völgyet!**

Tartalom

1. Az ismeretlen Ipoly-völgy 3
 2. A hegyek, a folyó és a történelem által formált táj 5
 3. Az Ipoly melléke 9
 4. A természet értékei 17
 5. Értékkörzés – a legmagasabb szinteken .. 23
 6. Vízkormányzások 25
 7. Gazdálkodás az Ipoly völgyében 27
 8. Kulturális és turisztikai értékek 32
- Programajánló 35
Látogatóközpontok 36

A címlapon:

Madármegfigyelő torony Ipolyvecén;
énekes hattyú

KEDVES LÁTOGATÓ!

Nemzeti parkunk második, kevésbé ismert névadó folyója az Ipoly. Kevesen tudják, hogy ez hazánk egyik legszeszélyesebb vízfolyása, melynek kisvízi és árvízi vízhozama között közel kilencszázszoros különbség van.

Számunkra azonban azért igazán értékes, mert az itt bemutatott, Hont és Balassagyarmat közötti szakaszán jórészt érintetlenül, a természet diktálta rendnek megfelelően él – azaz hatalmas árterületén páratlan vízi élővilágnak ad otthont, menedéket, táplálkozóhelyet. Olyan ritka, védett fajok szaporodnak itt háborítatlanul, mint a haris vagy az énekes hattyú.

Tartson velünk, ismerje meg e kivételes tájat!

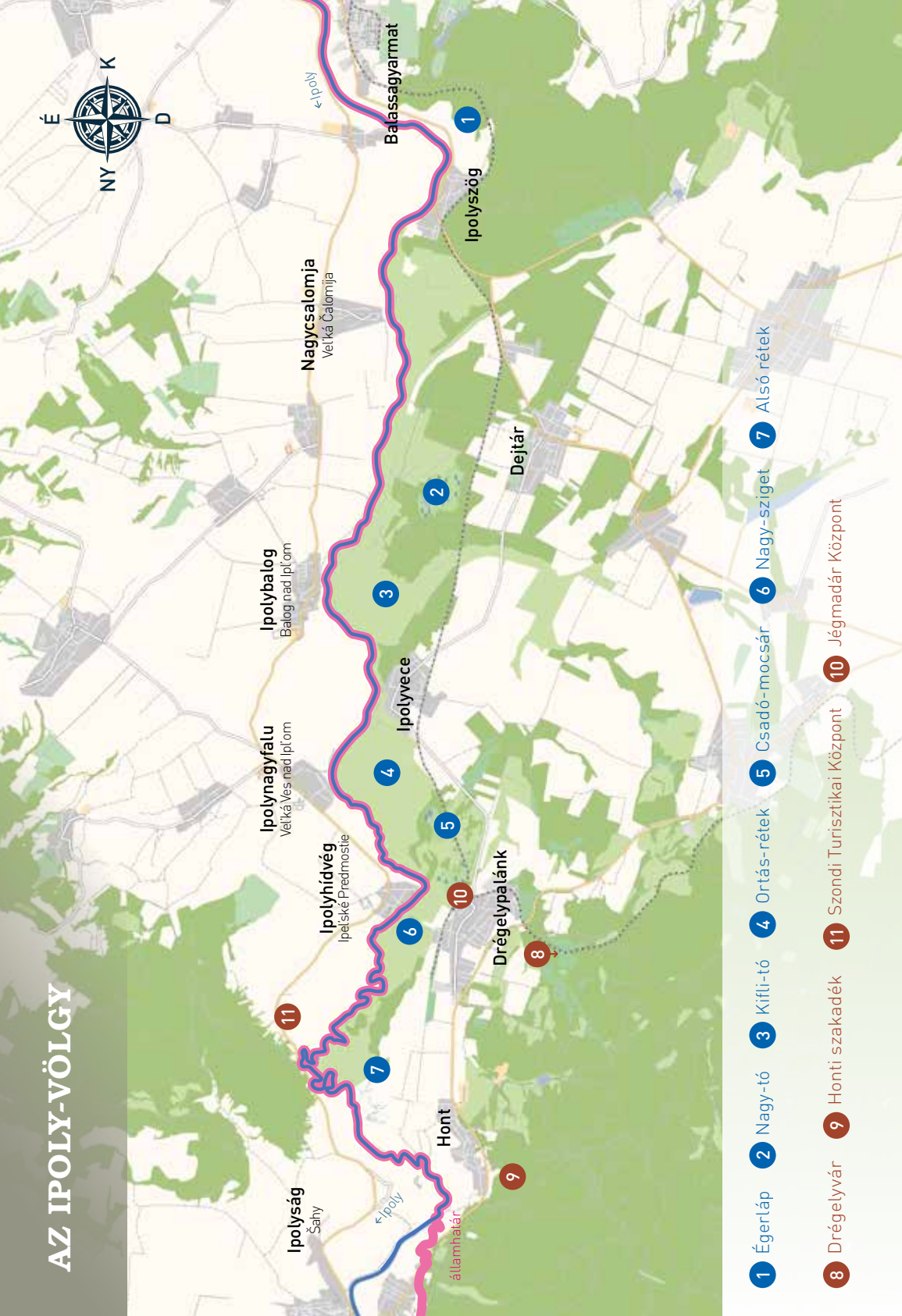

Füri András
igazgató

Selmeczi Kovács Ádám
tájegységvezető

Az Ipoly ártere kora tavasszal Szlovákia felől, háttérben a Börzsöny.

1. AZ ISMERETLEN IPOLY-VÖLGY

Az Ipoly, amelyet ősi személynévként is számontart a nyelvtudomány, hazánk északi határának egy szakaszát jelentő kis folyó. A Duna–Ipoly Nemzeti Park mégis nevében hordozza ezt az év nagy részében jelentéktelennek tűnő vízfolyást. Ennek legfőbb oka, hogy a szlovákiai Vepor-hegységből eredő, 5000 km²-es vízgyűjtővel rendelkező, alig 220 kilométeres Ipoly természeti értékei még manapság is meghatározó jelentőségűek.

A folyó méretéhez képest jelentős vízgyűjtőről egy-egy heves esőzést követően vagy a hirtelen beköszöntő tavaszokon meginduló olvadáskor óriási víztömeg mozdul meg és terül szét az Ipolyt kísérő területeken. Ez sajátos dinamika szerint zajlik, amelyet a korábbi századokban figyelemmel kísértek az itt gazdálkodók.

Kora tavaszi árvíz Drégelypalánk és Ipolyhídvég (Ipeľské Predmostie, Szlovákia) között.

A folyó Balassagyarmat és Hont közötti, 30 kilométeres szakaszának mintegy 3000 hektár kiterjedésű területét 1997 óta védi a Duna-Ipoly Nemzeti Park.

A törvényes oltalom 2001 óta nemzetközi elismertséggel párosul a jelentős vízimadár-élőhelyeket számontartó Ramsari Egyezmény, 2004 óta pedig az Európai Unió természetvédelmi hálózata (az ún. Natura 2000) révén.

2. A HEGYEK, A FOLYÓ ÉS A TÖRTÉNELEM ÁLTAL FORMÁLT TÁJ

Az Ipoly, vagy ahogy erre felé a régiek mondják, Ipó, öreg folyó hazánk egyik legszeszélyesebb vize. Hónapokig lustán kanyarog, talán még ki is szárad, aztán az esőktől vagy a hó olvadása után teliszaladja zavaros hullámaival az árterét. Manapság is elnyeli a vasutat Drégelypalánk és Ipolyvece között.

Völgyét északról a Korponai-fennsík, délről pedig a Börzsöny lankái határolják. Az ellaposodó folyót dombhátak, az Ipoly magasabban fekvő egykori partjai, teraszai kísérik. A mára szelídnek és mozdulatlanak tűnő táj azonban ne téveszsen meg senkit! Geológusok mérései szerint a Hont és Tesmag közötti rész évtizedek alatt, ha csak néhány millimétert is, de folyamatosan süllyed, ezért a folyó egyre északabbra kanyarog a rétek és szántók között.

A parton élő ember a termékeny földeket évezredek óta használta. A kiirtott erdők helyén legelők, rétek és szántók jelentek meg. Az 1970-es években a művelhető területek növelése és a kiszámítható vízhozam biztosítása érdekében az Ipolyt is elérte a folyószabályozás.

Számos kanyarulatot átvágtak, így mintegy 50 kilométerrel megrövidült a folyó, emellett hat mederduzzasztót is építettek.

A beavatkozásoknak kedvezőtlen hatásai is voltak. A kiegyenesített, felgyorsult Ipoly medre néhány évtized alatt jelentősen kimélyült, ezzel együtt a környékbeli falvakban a talajvíz vésszesen lesüllyedt. A duzzasztók mesterséges akadályként állják útját a szaporodási időszakban a Duna felől érkező halaknak, amelyek így nem érhetik el eszményi ivóhelyeiket.

Duzzasztómű Inám (Dolinka, Szlovákia) közelében.
A folyóvizek átjárhatósága a téli időszakban is igen fontos.

Mára csak az Ipolyvece és Hont közötti szakasz maradt teljesen érintetlen. Ott még természetesen épül és pusztul a part, a beomló hatalmas fűz- és nyárfákat kerülő víz nyomán újabb kanyarok és homokpadok képződnek. A rendszeres – olykor hónapos – áradások nyomán finom, tápanyagokban dús iszap és sok-sok víz marad vissza a hullámtérben. A levonuló nagy vizek mintegy feltöltik a folyóparti élet akkumulátorait.

A mocsaras láperdők a vízi világ legrejtélyesebb élőhelyei.

A meleg idő kezdetekor szinte kirobban az élet az Ipoly szabályozatlan szakaszán. Nyárra a réteken már embermagasságúra nő a pántlikafű.

A nádasok helyenként elérik a háromméteres magasságot is. A bokorfüzesek és égeresek áthatolhatatlan dzsungelében biztonságban szaporodik az élet ezernyi formája.

Gyepi békák násza.

Fűzlápos élőhelyfolt
Ipolyvece határában.

3. AZ IPOLY MELLÉKE

Az Ipoly sokszor kelt csalódást az odalátogatókban: ez a kis patak lenne Magyarország határfolyója, a legendás, hajózható Ipoly? Máskor a mindent elborító árvíz kapcsán kerül a híradásokba. Aki a vízről, evezve szeretné megismerni a folyót, annak pedig rengeteg rőzsegáttal, a kanyarulatokban váratlanul előbukkanó uszadéktömegekkel kell szembenéznie, miközben a berágódott szakaszokon csak a partfalat nézheti.

A természet azonban már csak ilyen: nem adja könnyen a titkait. Kellő alázattal és kitartással kell közelíteni, hogy megismerjük.

Aki a folyó természeti értékeivel kíván megismerkedni, jobban teszi, ha a csatlakozó vizes élőhelyeket járja be, ahol számos érdekesség figyelhető meg.

A drégelypalánki Nagy-sziget madártávlatból 2016 márciusában (háttérben az ipolyhídvégi Hosszúréti mocsár – Ipel'ské Predmostie, Cúdenica, Szlovákia).

Ipolyszög – égerláp

Az ipolyszögi égeres láperdő egyike a környék legjelentősebb kiterjedésű (100 hektárt meghaladó) vizes élőhelyeinek. Állapota évről évre változik, jobb éveken a védett békaliliom fehér virágainak tömege borítja a lábon álló égerek között csillogó vizet és a szürke gémekek, bakcsók vegyes fészektelepe hangos az utódoktól. Száraz időszakokban azonban a vaddisznók és sakálók érzik jól magukat, háttérbe szorítva a védett értékeket.

Dejtár – Nagy-tó

Az Ipoly egykori mellékága helyén kialakult, közel 20 hektáros nádas-vízínövényes tó egy különleges rovaremésző növény tömegével, a sárga virágú közönséges rencével borított lápi vizeket, kócsagtelepet és egyéb nyugalmas élőhelyeket rejt, melyeket a Páskom legelő tanösvény tornyából remekül lehet tanulmányozni.

Patak – Kifli-tó

Az egykori holtágak lefűződött kanyarulatai, a morotvák több helyen is megőrződtek. Ezek egyike a jellegzetes alakú, alig egyhektáros Kifli-tó. Partján nyílfű és virágkaka tenyészik. A víz fölé hajló ágokról jégmadár lesi zsákmányát. Tájéképileg is kellemes, szemet gyönyörködtető terület.

Réticsík (*Misgurnus fossilis*)

Ipolyvece – Ortás-rétek

Az Ipoly alföldi jellege leginkább itt ragadhatja magával a szemlélődőt: erről a 200 hektáros legelőről körülnézve egyaránt jól láthatók a Korponai-dombság és a Börzsöny lankái. A tavaszi elöntések idején számos madárfaj – köztük az aranylile és a tundralúd – ezres csapatai találnak itt elsőrangú táplálkozó- és pihenőhelyet. A korán kelő madarászokat egy megfigyelőtorony segíti a számlálási munkában.

Aranylile (*Pluvialis apricaria*)

Drégelypalánk – Csadó-mocsár

A récék és gázlómadarak számára fontos mocsárban – a Kárpát-medencében egyedülálló módon – fészkel a ritka énekes hattyú. Számos kételtű is megtalálja itt a létfeltételeit, így tavasszal komoly unka- és levelibéka-kórus fogadja az idelátogatókat. A mocsárba benyúló földnyelven teknősök szaporodóhelye található: tavasszal innen indulnak el a fél dió nagyságú kis mocsári teknősök.

A mintegy 30 hektáros területre kiváló betekintést ad a temető melletti feltöltésen lévő kilátópont, ahol információs tábla is található.

Mocsári teknős (*Emys orbicularis*)

Drégelypalánk – Nagy-sziget

Ez az 50 hektáros terület új erőre kapott a már egy évtizeddel korábban megindított vízkormányzások révén. A nyílt vizes és benövényesedett rézszek váltakozása, az élőhelyi változatosság lehetőséget nyújt számos kételtű (pl. zöld levelibéka, barna ásóbéka, vöröshasú unka) és itt fészkelő madár (pl. szárcsa, vörös gém, barna rétihéja) megfigyelésére, amelyre az Ipoly-híd túraútvonal mentén elhelyezett „magasleselkedőből” van a legnagyobb esély.

Sávós szitakötő (*Calopteryx splendens*)

Hont – Alsó-rétek

A település végén elterülő, a folyó összeszűkülő részén – így szinte már a Börzsöny lábánál – fekvő mintegy 40 hektáros rét leginkább a kora tavaszi időszakban látványos, amikor a récék, parti madarak, nagy kócsagok és fekete gólyák gyülekezőhelyévé válik. A későbbiekben pedig a harisok fészkelésére alkalmas dús fűvű legelőket találhatunk itt.

Bőjtői réce (*Anas querquedula*)

Árvíz Hontnál, a háttérben
Tesmag temploma (Tešmák, Szlovákia)

4. A TERMÉSZET ÉRTÉKEI

Az Ipoly mentén a vizes élőhelyek lenyűgöző változatossága tárul elénk: a sötétben csillogó, tápanyagban szegény lápi vizektől a gyorsan melegedő, virágokban gazdag mocsarakon át a nádasokig és nagy kiterjedésű nedves kaszálókig tart a sor.

Ezek tözsomszédságában a magasabb térszíneken szárazabb típusú réteket vagy akár árvalányhajas homoki gyepeket is találunk. A folyóvölgy erdei közül a különböző fűz- és nyárfák alkotta ligeterdők és az égeres láperdők érdemelnek említést, valamint a – mára csak mutatóban megmaradt – keményfás ligetek és tölgyerdők.

A dejtári Páskom legelő tanösvény látványossága a kökőrcsinmező: az áprilisban ezrével virágzó fekete kökőrcsin (*Pulsatilla pratensis* subsp. *nigricans*) május közepére már termést érlel.

Az Ipoly ártere a dejtári madármegfigyelő toronnyal (Páskom legelő tanösvény).

Néhány értékes és egyben látványos élőlény, amelyek megóvása fő törekvéseink közé tartozik:

Békaliliom (*Hottonia palustris*)

Az európai flóra tagja, a kankalinok vízhez kötődő, védett rokona. Lassú folyású vizekben, lápokban május táján virít. Az Ipoly mentén több helyen él, bár a vizek kiszáradását nehezen viseli – akár évekre eltűnik.

Fekete kökörcsin (*Pulsatilla pratensis* ssp. *nigricans*)

A homoki gyepek ékessége, áprilisban virágzik. Méreg- és keseranyag-tartalma miatt a legelő állat elkerüli, kíméli. A növény jellegzetes „szőrözöttsége” a hideg elleni védekezést szolgálja. A Páskom legelő tanösvény mentén ezres nagyságrendű állománya tenyészik.

Magyar tavaszi fésűsbagoly (*Dioszeghyana schmidtii*)

A Kárpát-medencéből leírt, fokozottan védett éjszakai életmódú lepkefaj. Fő tápnövénye a mezei és a tatárjuhar, de a tölgyeket is elfogadja. Legfőképp május táján – a galagonya virágzásának idején – repül. Az Ipoly völgyében meglepően gyakori faj.

Magyar bucó (*Zingel zingel*)

E szűk elterjedésű halfaj alapvetően a Duna vízrendszerében él. Kis mérete miatt gazdasági jelentősége nincs. Élettere a folyók vízlépcsőinek létesítése következtében fogyatkozik. Éjszaka aktív, a kavicsos aljzatú, erős sodrású vizeket kedveli. Az Ipoly egyik karakterfaja.

Barna varangy (*Bufo bufo*)

Hazánk egyik legelterjedtebb kétéltűje. Az ivarérettséget csak többéves korában éri el, alapvetően magányosan él. A kora tavaszi szaporodási időszakban nagy számban érkeznek a borszönyi telelőhelyekről, ilyenkor csapatokban keresik fel az Ipoly menti vizeket.

Mocsári teknős (*Emys orbicularis*)

Egyetlen őshonos teknősfélénk, mely az alföldi vizeket kedveli. Télen az iszapba vagy a parti laza talajba vonul el, de a vizek jégpáncélja alatt is kitelel. Tojásait tavasszal a talajba rakja, ahonnan ősszel vagy akár csak egy év múlva bújnak elő az utódok. Az Ipoly mentén több helyen – legjelentősebb számban a Csadó-mocsárban – él és szaporodik.

Nagy kócsag (*Egretta alba*)

A természetvédelem címermadara. Bár száz éve még a kipusztulás fenyegette, alkalmazkodóképességének köszönhetően új élőhelyeket (elsősorban halastavakat) tudott benépesíteni, így mára elterjedt fajnak tekinthető. Az Ipoly menti nádasok ritka fészkelője; legfőképpen a vaddisznók és a kora nyári viharok tizedelik kis létszámú telepeit.

Haris (*Crex crex*)

E fokozottan védett, éjszakai aktivitású madár hazánk gyepterületeinek lakója. Az intenzív gazdálkodást nem viseli jól, de körültekintő tájhasználat mellett sikerrel szaporodik. Az Ipoly menti nedves gyepek szegélyében, magaskórós élőhelyeken költ – a csapadékviszonyoktól függően évről évre változó számban.

Réti tücsökmadár (*Locustella naevia*)

Eurázsiai faunaelem, hazánk gyepterületeinek rovarhangutánzó, szórványos fészkelője. Állománya – jellegzetes pirregő hangja alapján – leginkább éjszaka mérhető fel, bár a nappali órákban is aktív. Az Ipoly mentén helyenként nem ritka, de csökkenő számban fészkel.

Vidra (*Lutra lutra*)

Európában széles körben elterjedt, de mindenütt veszélyeztetett ez a ragadozó emlős. A vízi életmódhoz alkalmazkodva elsősorban halat eszik, de békákat, kagylókat, kismérsőket is fogyaszt. Kotoréka a víz közelében van. Ritkán kerül szem elé, leginkább éjjel aktív. Az Ipoly csendes szakaszai mellett nappal is találkozni vele, bár nem mondható gyakorinak.

Hód (*Castor fiber*)

A kontinens legnagyobb rágesálója, amely csak néhány évtizede tért vissza a hazai faunába. Úgynevezett ökoszisztéma-mérnök faj, azaz rövid idő alatt képes jelentősen átalakítani élőhelyét. Az Ipoly menti holtágak elterjedt lakója, a folyó minden szakaszán láthatók életnyomai: rágások, döntések, várak – maga az állat azonban ritkán kerül avatatlank szemé elé.

Vízi denevér (*Myotis daubentonii*)

Kontinensünkön és hazánkban is általánosan elterjedt, kis méretű simaorrú denevér. Nevéből adódóan kedveli a vízhez közeli területeket, ártéri erdőket. Nyáron faodvakban és elhagyott épületekben él, barlangokban telel. Az Ipoly menti fűz-nyár ligeterdők jellemző faja.

5. ÉRTÉKÖRZÉS – A LEGMAGASABB SZINTEKEN

Az Ipoly mente természeti értékeinek méltó elismerése, hogy hazánk legmagasabb szintű természetvédelmi besorolásába, a nemzeti park kategóriába került a Balassagyarmat és Hont közötti szakasz.

A Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság kezelésében lévő területek azonban korántsem valamiféle rezervátumot jelentenek. Épp ellenkezőleg: a hagyományos (vagy azt mintázó) tájhasználat épp az értékes flóra és fauna fennmaradását szolgálja, így nem véletlen, hogy az Ipoly-völgyben extenzív rétgazdálkodást folytatunk saját legelő állatállománnyal, méghozzá a ridegtartással is megbirkózó őshonos magyar szürke marhával.

A vadgazdálkodás – a Ramsari Egyezmény* előírásainak eleget téve – az apróvad teljes kímélete mellett valósul meg. Ennek látványos eredménye az az évről évre megjelenő, ezres nagyságrendű vadlúdtömeg, amely a folyó szlovák oldalán tapasztalható vadászati nyomás elől húzódik át nyugalmas előntéseinkre.

*Ramsari Egyezmény:

Hivatalos nevén „Az egyezmény a nemzetközi jelentőségű vizes területekről, különösen, mint a vízimadarak élőhelyeiről” a természetvédelmi államközi megállapodások legrégebbike. Az 1970-es években az iráni Ramsar városában kötötték meg. A hazánkban kijelölt 29 ramsari terület több mint 250 ezer hektár vizes élőhelyet foglal magában.

A teljes terület az Európai Unió természetvédelmi (ún. Natura 2000 területek) hálózatába tartozik. Az Ipoly mente egyaránt élvezi a különleges madárvédelmi, illetve kiemelt jelentőségű természetmegőrzési terület besorolást.

Igazgatóságunk számos, akár határon átnyúló pályázati forrás segítségével teremt lehetőséget az élőhelyfejlesztésekre: az egykori holt medrek, vizes területek hálózatba kapcsolásával törekszik az egykori vízi világ újjáélesztésére.

Az Ipoly völgyének sokszínű és csodálatra méltó természeti értékeit több tanösvényen mutatjuk be a folyó mindkét oldalán, szlovák partnereinkkel karöltve. A tavaszi előntéseken nyüzsgő madártömegeket megfigyelőtornyokból, a nyári kaszálók életét pedig kerékpárral is bejárható útvonalakról figyelhetjük meg.

A dejtári Páskom legelő kilátója madártávlatból; mellette a területet legeléssel karbantartó gulya.

6. VÍZKORMÁNYZÁSOK

A folyamatosan változó, szeszélyesen kanyargó Ipoly egykori mederrendszere a mai napig jól kirajzolódik a levegőből. Mára világossá vált, hogy a stabil vízellátás, a működőképes mezőgazdaság és az észszerű tájhasználat érdekében kiemelten fontos az élővizek hálózata.

Az egy bő évtizeddel ezelőtt megkezdett vízkormányzási beruházásaink éppen azt a célt szolgálják, hogy az Ipoly árterében megjelenő nagyvizek ne kerüljenek azonnal levezetésre, hanem az egykori mellékágrendszeren keresztül lassan és eközben szétterülve, a tájat eltetve haladjanak tovább.

Mindennek közvetett haszna a vizes élőhelyek bővülése, az élővilág gazdagodása, míg közvetlen haszonként könyvelhető el az itteni gyepterületek fűhozamának jelentős növekedése.

Osztómű Drégelypalánkon. A befolyó víz kormányzását kezelést nem igénylő műtárgy végzi: a megadott szintig oldalra, az égeres láperdők irányába tereli a vizet, míg a szintlap fölé érő vízmennyiséget továbbengedi.

Elsőként a drégelypalánki Hévíz-patak torkolati szakaszát zártuk le úgy, hogy szükség esetén megoldható a stabil vízpótlás kisvíz idején is. Az innen nyugati irányba húzódó egykori holtmederrendszer összekapcsolásának segítségével víz jut a Nagy-sziget nevű mocsárba, valamint a környező égerligetekbe. Hont határában szintén szabályozható módon folyik be a víz az Ipolyba.

A második ütemben már három, egymástól távolabb eső ponton folytak a munkák: az Ipolyszög határában lévő láperdő vízellátása érdekében szabályozható visszatartó műtárgy épült, a drégelypalánki Csadó-tanya közelében stabil vízkormányzó műtárgy létesült, míg a már említett Nagy-szigetnél jelentős mértékű kotrási munkák zajlottak, ennek révén változatos mélységű víztér jött létre.

A beruházás közvetlenül több mint 200 hektárt érintett, ám ennek nehezen felmérhető többszöröse az, ahol a környék, illetve a talaj vízellátása javult.

Az élőhely-rekonstrukció munkálatai 2019 őszén és 2020 tavaszán.

7. GAZDÁLKODÁS AZ IPOLY VÖLGYÉBEN

Erdők

A Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság megalakulása óta lát el vagyongazdálkodási feladatokat az Ipoly mentén. Mivel az itteni erdők és gyepek országos jelentőségű védelmet élveznek, így a gazdasági cél helyett tevékenységeink elsősorban a természeti értékek fennmaradását szolgálják. A kiszámíthatatlan vízjárásból adódó helyzet miatt az alacsony intenzitású, külterjes (extenzív) gazdálkodás a jellemző. Több mint 500 hektár gyepet helyi gazdáknak adunk bérbe, ahol szintén csak a természeti értékek hosszú távú megőrzését biztosító gazdálkodás végezhető.

A védett erdőterületek esetében elindítottuk az itt nem honos, egykor mesterségesen idetelepített fafajok (leginkább a nemesnyár) cseréjét a hazai lombos erdőkre jellemző fákra (rezgő- és szürkenyár, mézgás éger, kőrisek). E lassú folyamat eredményeképp a táj gazdagodása, sokféleségének növekedése várható.

Az ültetett facsemetékert kerítés védi az őzek, szarvasok rágásától.

Gyeppek

A gyeppek esetében elsődleges feladat a vizes élőhelyek védelme, ezért mintegy 500 hektár nem szolgál közvetlen gazdálkodási célokat, mivel ezeken mocsaras jellegű élőhelyek találhatóak. Közel ugyanekkora területen folytatunk alacsony intenzitású gyepgazdálkodást, azaz réti széna betakarítását, valamint tisztító kaszálást és esetenként szárzúzást. Szinte a teljes területen legelnek őshonos háziállataink: a magyar szürke marhák.

A legelők eltartó képessége miatt az állomány létszáma maximum 200 példány lehet. A tavaszi kihajtás – az időjárás és az ártéri legelők állapotának függvényében – április végén, május elején történik. A szürke marhákat ridegtartásban tartjuk gulyások és munkakutyáik felügyelete mellett, és november végéig, az első komolyabb fagyok beálltaig legeltetünk. A gulyát az ipolyvecei major téli karámjába hajtjuk be, ahol alapvetően a nyáron megtermelt szénával és szenázssal (zölden csomagolt rozstakarmány) biztosítjuk ellátásukat.

A szarvasmarhafajtákkal történő hagyományos legeltetés világszerte kulcs szerepet játszik a gyeppek megőrzését célzó természetvédelmi kezelési programokban. Az Ipoly-völgyben az állattartásnak évszázados hagyományai vannak. A legeltetés meggátolja a legelő becserjésedését, segít a legelők és kaszálók gyepársulásainak megőrzésében. A legeltetésnek köszönhetően gazdag rovarvilág és kedvező, mozaikos szerkezetű élőhely alakul ki.

A gyepterületek egy része kimarad a kaszálásból, ezzel biztosítva helyet az élővilág számára.

Állattartás

A szilaj, impozáns megjelenésű magyar szürke szarvasmarha hazánk őshonos, védett háziállata. Ismereteink szerint honfoglaló őseinkkel került a Kárpát-medencébe. Kitűnő igavonó képessége mellett évszázadokon át hazánk egyik hústartaléka is volt. A nyugat-európai vásárokból lábba hajtották el, miközben kondícióját megőrizte. Az ökröket mezőgazdasági munkára, szántásra, igavonásra használták.

A XIX. századtól fontosabbá vált a szántóföldi gabona- és takarmánytermesztés, ezért a külterjes állattartás helyszínéül szolgáló legelőket feltörték. A szarvasmarhák közül népszerűbbek lettek a tejtermelésre szelektált, istállóban tartható fajták.

Az első világháborút követően megkezdődött a mezőgazdaság gépesítése. Később megszűnt a tenyésztómunka is, mivel az akkori nézetek szerint a szürke marha nem vehette fel a versenyt a modern fajtákkal. A 1960-as évek közepére a szürkek létszáma végesen lecsökkent: mindössze három állami gazdaságnak volt gulyája, amelyben összesen hat bika és kétszáz tehén volt. A ma élő állomány ezekről az egyedekről származik. A szürkemarha-populáció létszáma az 1970-es évektől kezdett emelkedni, ma túlnyomó többségük a nemzeti parkok területén él.

Kutya szolgálatban

Csővárberki Tipli, hívónevén Parázs, a nemzeti kutyafajták fenntartási programjának keretében hozzánk érkezett drótszórú magyar vizsla kan. Az eltelt évek alatt a szeleburdi kiskutyából a sok foglalkozásnak köszönhetően jó kiállítású, fegyelmezett munkakutya lett.

2017-ben sikeres alapvizsgát, majd pedig apróvad-vadászati alkalmassági vizsgát tett. Ezután sikeresen letette a vízi-mezei, majd a tenyészvizsgát is – ráadásul ezek mindegyikén kiváló eredményt ért el! Parázs a kiállításokon szintén remekelt, több országos és nemzetközi győztes címet szerezve. Ezzel bizonyítva, hogy nem csak okos, de szép is.

Parázs természetvédelmi célokra is jól használható. Nyáron a kaszálás megkezdése előtt segít: jelzi a földön fészkelő madárfajok (elsősorban a fokozottan védett haris) fészket, vagy még röpképtelen fiókáit. Ennek alapján jelöljük ki azokat a védterületeket, amelyeket nem lehet lekaszálni. Így biztosítunk a madarak számára táplálkozó- és búvóhelyeket.

Parázs és kiképző vezetője, az Ipoly-völgy természetvédelmi őre: Kagyerják Pál.

8. KULTURÁLIS ÉS TURISZTIKAI ÉRTÉKEK

Az Ipoly mente igen gazdag kulturális (főként néprajzi vonatkozású) értékekben. A folyó két oldalának természeti rendszere éppúgy összetartozik és összekapcsolódik, mint az itt élők sorsa. A főbb látnivalókat, a tájban élő ember keze nyomát viselő helyeket túraútvonalainkon, tanösvényeinken haladva lehet a legkönnyebben és legbehatóbban megismerni.

A Börzsöny északi oldalának öre a Drégelypalánk feletti, 444 méteres csúcson elhelyezkedő Drégelyvár. A romos állapotú, ugyanakkor történelmi emlékhelyként számontartott egykori vár tanúja volt az ötszáz évvel ezelőtti török hódítással kapcsolatos véres csatáknak. 1552-ben Szondi György végvári vitézeivel a hősi halált is vállalva védte az amúgy stratégiai jelentőséggel már nem különösebben bíró Drégely várát, amelyet a török százszoros túlerővel vett be. Arany János közismert balladája is megéneklie az ostromot.

A vár mai állapota a Drégelyvár Alapítvány áldozatos munkájának köszönhető. Élményekben gazdag túrát kínál az Apródok útja tanösvény.

Apródok útja tanösvény

A Drégelypalánk központjából induló tanösvény segítségével lehet eljutni a településtől alig öt kilométerre található Drégelyvárhoz. A tanösvény nyolc állomásán bepillantást nyerhetünk az erdei élőhelyek élővilágába, és olyan kulturális értékeket ismerhetünk meg, mint pl. a Szent Vendel-kápolna.

Páskom legelő tanösvény

A Dejtár központjából induló tanösvény a településtől az Ipoly partjáig vezet az idelátogatókat. A különösebb felkészülést nem igénylő, alig három kilométeres, könnyű sétával teljesíthető táv hat állomáson avatja be a szemlélődőket a természet világába. A megfigyelést segíti a Nagy-tó közelében lévő kilátótorony, amelyről pompásan belátható és fotózható a környék.

Ipoly-híd túraútvonal

A két említett tanösvényt és a szlovákiai Jégmadár Központot összekötő túraútvonal akár kerékpárral is bejárható, hiszen gyalogosan a szokványosnál kicsit hosszabb távra kell számítani (12 km). Az útvonalon nincsenek kijelölt állomások, ugyanakkor egy kisebb madármegfigyelő torony segíti a szemlélődést Ipolyvece határában, míg a drégelypalánki Nagy-sziget közelében egy nagyobb, akár 30 főt befogadó „magasleselkedő” található.

Honti szakadék

Nógrád megye egyik kiemelt természeti jelensége az Ipoly menti Hont szélén, a Börzsöny területén kialakult kanyonszerű beszakadás. Az ide vezető önálló túraút minden évszakban, de főként nagyobb esők után látványos. A puha kőzetből ősmaradványok, cápafogak mosódnak elő, így az ilyen kincsekre vadászók számára is ideális terep.

Az út átlagos erőnléttel és az időjárási viszonyoknak megfelelő túracipővel könnyen teljesíthető. A rövid kirándulást információs táblák és pihenőegységek teszik teljessé.

PROGRAMAJÁNLÓ

Várjátékok

Drégelypalánk a Szondi-hagyomány ápolásának keretében minden nyáron várjátékokat rendez. Az itt lakó közösség büszkén ragaszkodik történelméhez és hős kapitányához.

A rendezvény a várvédelem korszakát idézi fel. Hadijátékok, viselet- és fegyverbemutató, ostromjáték, íjászbemutató, kultúrtörténeti előadások, vitézi próbák, gólyalábasok, zászlóforgatók és kézművesek bemutatói fémjelzik a programot.

Ipoly-völgy Kincsei

Igazgatóságunk minden tavasszal megrendezi természetismereti nyílt napját. Célunk, hogy a folyó menti településeken élő iskolások és óvodások számára nyilvánvalóvá tegyük, hogy milyen gazdag és értékes környezet veszi őket körül, amelynek védelme, fenntartása nagyrészt az itt élők érdeke és felelőssége. A sokszínű program során természetismereti és ügyességi játékok, természetismereti túra, kutyabemutató, kézműves foglalkozások, utazó barlang, vízi és talajlakó állatok, állatszörök és koponyák bemutatása révén játékos formában adjuk át az ismereteket, és mélyítjük el a természet iránti kötődést.

LÁTOGATÓKÖZPONTOK

Szondi Kiállítótér és Turisztikai Központ

A település központjában lévő kiállítótér interaktív játékokkal, a vár történetét és ostromát bemutató kisfilmekkel és régészeti leletekkel várja a látogatókat az év minden napján. Gyermekcsoportok számára egész napos programot kínálnak látványos történelmi játékokkal, gasztronómiai és kézműves foglalkozásokkal, vagy akár vártúrával.

A tájszobában régi bútorok, használati tárgyak tekinthetők meg, míg a pajta a kültéri, elsősorban mezőgazdálkodási eszközök és tárgyak bemutatására szolgál; a legtöbb érdeklődőt persze a korabeli mintára készült, működőképes kartács vonzza.

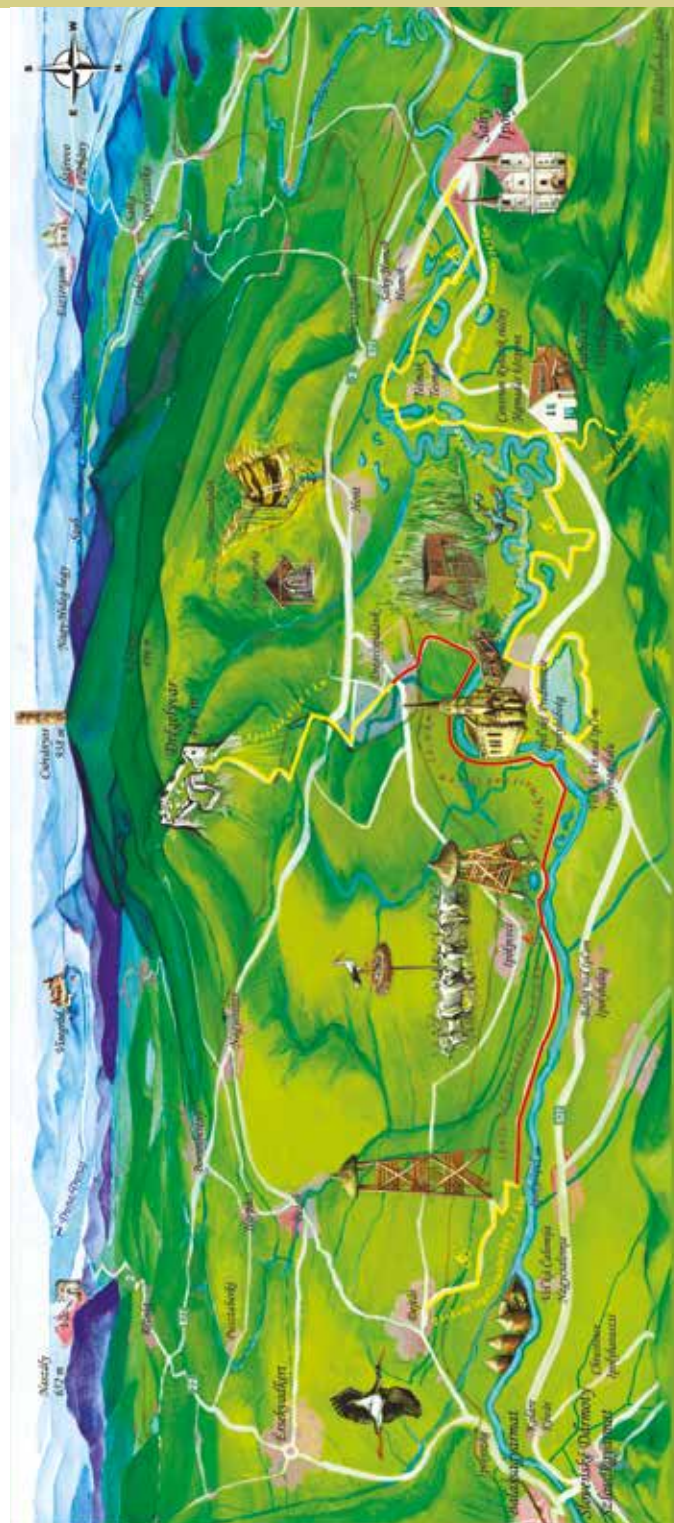
Jégmadár Központ

Az Ipoly jobb partján fekvő szlovákiai Tesmag határában található a térség meghatározó civil szervezete, az Ipoly Unió székháza és látogatóközpontja.

A Jégmadár Központ az Ipoly mente környezeti és kulturális értékének megőrzésével foglalkozik. A központ előzetes bejelentkezéssel látogatható, és a sokszínű programok, alkalmi rendezvények mellett szálláslehetőséget is kínál.

E szokatlan, déli tájolású látványterkép az Ipolytól a Dunáig húzódó turisztikai létesítményeket, tanösvényeket és fontosabb látványokat mutatja be.

Az Ipoly-híd túraútvonal a dejtári Páskom legelő tanösvényt és a drégelypalánki Apródok útja tanösvényt köti össze. A közel 15 km-es útvonal – a folyó szeszélyes vízjárásától függően – akár kerékpárral is bejárható. Az útvonalon nincsenek kijelölt állomások, az IPOLY HÍD TÚRA logóval ellátott útjelző oszlopok vezetnek az ide látogatót. Ipolycece határában madármegfigyelő torony, a drégelypalánki Nagy-sziget közelében pedig egy „magasleselkedő” segíti a szemlélődést.

A Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság működési területe

Írta: Selmeczi Kovács Ádám,

Bezeczky Árpád, Kagyerják Pál

Szerkesztette: Sz. Mosoni Dóra

Nyelvi lektor: Kutas Éva

Szakmai lektor: dr. Kézdy Pál

Fotók: Selmeczi Kovács Ádám,
Forrásky Csaba, Gerhard Gellinger,
J. Hlasek, Kagyerják Pál, Nagy István,
Pásztor Ildikó, Potyó Imre, Sallai Zoltán,
Szabadfalvi András, Sz. Mosoni Dóra

Grafika és nyomda: PixelGraf Stúdió

Kiadja a Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság

1121 Budapest, Költő u. 21.

1/391-4610, dinpi@dinpi.hu

www.dunaipoly.hu

Felelős kiadó: Fűri András igazgató

Budapest, 2020

ISBN 978-615-5241-31-4

A kiadvány környezetbarát papírból készült.

A kiadvány megjelenését „Az Ipoly-völgy komplex élőhelyfejlesztése” című, KEHOP-4.1.0-15-2016-00023 program támogatta.

A „Fedezze fel...” sorozatban eddig megjelent füzetek:

- Fedezze fel a Duna-Ipoly Nemzeti Parkot!
- Fedezze fel a Pál-völgyi-barlangot!
- Fedezze fel a Szemlő-hegyi-barlangot!
- Fedezze fel az Ócsai Tájvédelmi Körzetet!
- Fedezze fel a Tápiai-Hajta Vidéke Tájvédelmi Körzetet!
- Fedezze fel a Velencei-tó környékét!
- Fedezze fel a Budai Tájvédelmi Körzetet!
- Fedezze fel az Alcsúti Arborétumot!
- Fedezze fel a Gödöllői Dombvidék Tájvédelmi Körzetet!
- Fedezze fel a Gerecsei Tájvédelmi Körzetet!